

УДК 37.01:37.015.3

Ю.В. Попик

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У даній статті розглядаються особливості професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів. Описано результати вивчення індивідуально - психологічних характеристик студентів та визначення їх відповідності до вимог обраної ними професії.

Ключові слова: професійне самовизначення, соціальний педагог, кваліфікаційні вимоги, особистісні якості.

Актуальність дослідження. Професійне самовизначення особистості - один із важливих складників її становлення. Однак, життєві орієнтири сучасної молоді, при наявності різноманітної інформації, дуже мінливі та й не завжди відповідають принципам моральності та гуманізму. Займаючи позицію суб'єкта професійного самовизначення, особистість відходить від позиції об'єкта впливу з боку суспільства, державних і громадських організацій щодо вирішення своєї професійної долі, перестає служити об'єктом програмування ззовні. Суспільство в даному разі має сприяти пошуковій діяльності особистості, а не обмежувати цю діяльність вирішенням замовного завдання.

У 80-90-ті роки двадцятого століття тема професійного самовизначення молоді була чи не найбільш популярною серед дослідників філософсько-етичних і психологічних проблем особистості. У працях Л. Когана, І. Кона, В. Оссовського, В. Поніотто, Л. Сохань, В. Столетова, М. Титми, Г. Чередниченка, В. Шубкіна, В. Черноволенко та ін. Вивчалися потреби, духовні запити, професійні орієнтації молоді, особливо в контексті соціально-економічних, демографічних, і соціокультурних змін тодішнього суспільства. В останні десятиріччя молодіжною проблематикою вчені майже не займалися - особливо в контексті професійного самовизначення особистості. Вважалося, що ринкові відносини врегулюють цю проблему мало не автоматично. І лише, в останні роки зусиллями таких учених, як В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко, І. Надольний, В. Огнев'юк, А. Ручка, Л. Сохань та ін., ця важлива проблематика повертається з периферії до центру наукових досліджень. Щоправда, такий поворот лише намітився як тенденція. Належить провести низку досліджень, щоб ця важлива в теоретичному, а особливо - у практично-виховному плані тематика

посіла гідне місце серед наукових пріоритетів сучасної філософської, соціологічної, педагогічної літератури.

Виклад основного матеріалу. Кожна професія висуває певні вимоги до майбутнього професіонала. До ряду цих вимог належать фізіологічні та психологічні особливості людини, наявність спеціальних здібностей, необхідних для вдалого опанування певними видами діяльності, освітній рівень спеціаліста, його моральні якості та інше.

Розглянемо якості соціального педагога, визначені професійним стандартом:

- уміння слухати інших з розумінням і цілеспрямованістю;
- уміння знайти інформацію та зібрати факти, необхідні для підготовки соціальної історії, оцінки ситуації;
- уміння створювати і розвивати взаємини, що сприяють успішній професійній діяльності;
- вміння спостерігати та інтерпретувати вербальну і невербальну поведінку, застосовувати знання з соціальної педагогіки або практичної психології, з теорії особистості та діагностичні методи;
- вміння активізувати зусилля підлеглих (індивідів, груп, спільноти) з вирішення власних проблем, викликати довіру з їхнього боку;
- вміння обговорювати гострі теми в позитивному емоційному тоні і без вираження погроз;
- вміння розробляти новаторські рішення проблем підлеглих;
- вміння виявляти потреби для визначення терапевтичних залежностей;
- вміння вести дослідження або інтерпретувати висновки досліджень і положень професійної літератури;
- вміння забезпечувати і налагоджувати взаємини між конфліктуючими, індивідами, групами;
- вміння забезпечувати міжвідомчі зв'язки;
- вміння інтерпретувати і виявляти соціальні потреби та ознайомлювати з ними відповідні органи (адміністрація, фінансові органи, суспільні організації).

Крім того:

- високий професіоналізм, компетентність з широкого кола проблем, високий рівень загальної освіти і культури (в тому числі і культури духовної), володіння суміжними спеціальностями та знаннями з педагогіки, психології, юриспруденції тощо;
- доброта, любов до людей, душевність, доброзичливість, чуйність, готовність прийти на допомогу, бажання прийняти чужий біль на себе, милосердя, людяність, уміння співпереживати, емпатія;
- комунікабельність, товариськість, уміння правильно зрозуміти людину і поставити себе на її місце, гнучкість та делікатність,

тактовність у спілкуванні, вміння слухати, здатність підтримати іншого і стимулювати його на розвиток власних сил, уміння викликати довірливе ставлення до себе, організаційні здібності [5].

Окрім вимог до особистісних якостей соціального педагога та його професійних знань, умінь і навичок існують також кваліфікаційні вимоги до спеціаліста цього профілю.

Узагальнюючи викладене вище, можна констатувати, що соціальний педагог - це спеціаліст, професіонал, який глибоко розуміється у соціальних та ситуативних труднощах життєдіяльності дитини, здатний прийти їй на допомогу, досконало володіючий комплексом загальнотеоретичних і спеціальних знань, сукупністю необхідних умінь та навичок, наділений окремими здібностями. В якості спеціальних здібностей виокремлюють наступні: комунікабельність; організаторські здібності; орієнтація на взаємовідносини з людьми; гуманність; інтерес до роботи з людьми; оптимізм; уміння знайти вихід із суперечливої ситуації; здатність швидко орієнтуватися в ситуації; емпатія; самоконтроль.

Враховуючи те, що соціальний педагог працює з людьми, а особливо з дітьми та молоддю, його професійна компетентність буде визначатись не тільки інтелектом, але й особливостями нервової системи, емоційною стійкістю і виваженістю в процесі спілкування, що дозволить протидіяти емоційній втомі при роботі з дітьми і розвитку синдрому „емоційного згорання”, витримувати великі навантаження в соціально - педагогічних, психологічних та інших процесах. Особливості емоційної сфери передбачають: емоційну стабільність; позитивні емоції; відсутність тривожності; здатність переносити психологічні стреси.

Дослідницька робота по вивченню особливостей професійного самовизначення студентів - майбутніх соціальних педагогів проводилась із студентами I курсу, які навчаються за спеціальністю „Соціальна педагогіка” на гуманітарно-педагогічному факультеті Хмельницького національного університету . Для вивчення були обрані такі професійні та особистісні якості як: емпатійні здібності студентів, комунікативні та організаційні здібності, рівень нервово-психічної стійкості та визначення професійного типу студентів тощо.

Для цього були використано комплекс психодіагностичних методик: тест Дж. Голланда на визначення професійного типу особистості; методика оцінки комунікативних та організаторських схильностей (КОС); методика діагностики рівня емпатійних здібностей В.В. Бойко; методика оцінки рівня нервово-психічної стійкості (методика „Прогноз” за В.А. Бодровим) [4].

В результаті проведеного дослідження було виявлено, що більшість студентів належить до соціального професійного типу, що відповідає сфері роботи соціального педагога. Загалом, результати дослідження за

методикою Дж. Голланда виявили наступні показники: до соціального типу належать 62% студентів, до артистичного типу - 28%, до реалістичного — 8% та до конвенціонального - 2%. Інші професійні типи слабо виражені. Отриманий результат вказує на відповідність вибору студентів спеціальності соціального спрямування із їхнім професійним типом. Артистичний професійний тип є близьким до соціального, адже передбачає відкритість до взаємодії із людьми, що також є свідченням вірного вибору спеціальності студентами.

Досліджуючи комунікативні та організаційні сильності студентів за методикою КОС, були отримані такі результати: дуже високий рівень комунікативних та організаційних схильностей - 34%; високий рівень комунікативних та організаційних схильностей - 34%; середній рівень комунікативних та організаційних схильностей - 8%; рівень нижче середнього комунікативних та організаційних схильностей - 15%; низький рівень комунікативних та організаційних схильностей - 9%. Високі показники рівня комунікативних та організаційних схильностей відповідають вимогам професіограми спеціальності соціального педагога. Цей показник є позитивним, тобто у більшості студентів ці якості розвинені на високому рівні.

При дослідженні емпатійності студентів, була застосована методика діагностики рівня емпатійних здібностей В.В. Бойко. Результати діагностики показали наступне: середній рівень емпатійних здібностей - 32%; занижений рівень емпатійних здібностей - 64%; низький рівень емпатійних здібностей - 4%. Високий рівень емпатії не виявлено в жодного досліджуваного студента. Ці показники вказують на низький рівень емпатійних здібностей студентів. У діяльності соціального педагога емпатійні здібності відіграють важливу роль у розумінні емоційного стану клієнта, що допомагає налагодженню дружніх та щирих взаємовідносин, що, в свою чергу, вже має позитивний терапевтичний вплив на людину. Необхідно, щоб впродовж навчання цей показник у студентів підвищувався завдяки розвиваючим програмам та методикам.

Нами була досліджена за допомогою методики „Прогноз” В.А. Бодрова ще одна важлива індивідуально-психічна характеристика соціального педагога - рівень нервово-психічної стійкості. Працюючи із людьми, а особливо з дітьми, соціальний педагог повинен мати високу нервово-психічну стійкість, що дозволить йому переносити різні складні ситуації та події, які трапляються під час роботи із проблемними дітьми та несприятливим мікросоціумом. Високий рівень нервово-психічної стійкості дає можливість контролювати власні емоції та адекватно реагувати на події та ситуації, що виходять за межі норми.

При дослідженні цієї характеристики у студентів були виявлені такі показники: хороша нервово - психічна стійкість - 9%; задовільна

нервово - психічна стійкість - 55%; незадовільна нервово - психічна стійкість - 36%. Високу нервово-психічну стійкість не виявив жоден із досліджуваних студентів (рис.1).

Ці результати вказують на тривожні показники, адже більшість студентів (55%) знаходяться у нестабільному психічному стані, коли будь-яка екстремальна подія здатна призвести до нервового зриву. 36% студентів знаходяться у переддеприсивному стані чи вже в стані депресії, та потребують кваліфікованої допомоги. Такі показники неприпустимі у роботі соціального педагога, адже нервовий зрив може відбутися у різних формах.

Також було виявлено, що студенти із незадовільною нервово-психічною стійкістю мають дуже низькі показники комунікативних та організаційних здібностей, що також вказує на невідповідність до вимог спеціальності соціального педагога.

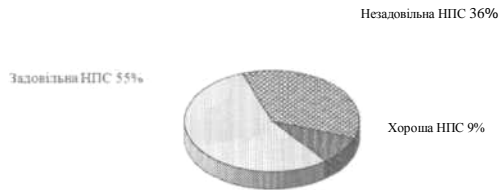

Рисунок 1. Рівень нервово-психічної стійкості студентів

Для наочності була складена таблиця із бажаними показниками досліджуваних якостей та із отриманими, домінуючими по кількісним показникам, результатами дослідження цих якостей у студентів.

Таблиця 1.

<i>Бажаний показник професійних якостей</i>	<i>Отриманий показник професійних якостей</i>
<i>Професійний тип особистості:</i> Соціальний тип	<i>Професійний тип особистості:</i> Соціальний тип
<i>Рівень нервово-психічної стійкості:</i> Висока НПС Хороша НПС	<i>Рівень нервово-психічної стійкості:</i> Задовільна НПС Незадовільна НПС
<i>Рівень емпатійних здібностей:</i> Високий рівень Середній рівень	<i>Рівень емпатійних здібностей:</i> Занижений рівень
<i>Рівень комунікативних та організаційних схильностей:</i> Дуже високий рівень КОС Високий рівень КОС	<i>Рівень комунікативних та організаційних схильностей:</i> Дуже високий рівень КОС Високий рівень КОС

Висновки. Таким чином, у ході дослідження були виявлені індивідуально - психологічні характеристики студентів та визначення їх

відповідності до вимог спеціальності „Соціальна педагогіка”. Отримані результати вказують на відповідність професійного типу студентів до обраної спеціальності та таких характеристик як комунікативні та організаційні здібності. За показниками нервово-психічної стійкості та емпатійних здібностей була виявлена невідповідність до висунутих вимог обраної спеціальності, що передбачає роботу студентів на підвищення рівня цих показників під час навчання та подальше вдосконалення під час професійної діяльності.

Ефективна робота у освітніх закладах щодо сприяння у професійному самовизначенні молодих людей повинна компенсувати нестачу позитивної інформації та надати необхідний об'єм знань молоді про світ професій, їхні характеристики, умови праці та вимоги професій до особистісних якостей фахівців. Зауважимо, що дане питання стосується не лише учнів - випускників шкіл. Проблема професійного самовизначення може торкатися й студентів, які вже обрали свою професію.

Список використаних джерел

1. Бодров В.А. .Психология профессиональной пригодности.. - СПб.: Питер, 2002. - 352с.
2. Гуревич К.М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы. - М.: Компенс - центр, 1993. - 176 с.
3. Климов Е.А. .Образ мира в разнотипных профессиях.. - М.: Изд-во МГУ, 1995.-224 с.
4. Корольчук М.С., Осьодло В.І. .Психодіагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.. - К.: Ельга, Ніка - Центр, 2007. - 400с.
5. Професія соціальний педагог / У поряд.: С. Максименко, О. Главник, За заг. ред. К.Шендеровський, І.Ткач - К.: В. Главник, 2005.-с. 112.
6. Развитие и диагностика способностей // Под ред. В.Н. Дружинина. -М.: Наука, 1991,- 179с.

This article discusses the features of professional self-determination of future social teachers. We describe the results of the study individually - psychological characteristics of students and determine their compliance with the requirements of their chosen profession.

Keywords: professional self-determination, social pedagogue, qualifying requirements, personality qualities.

Отримано 22.01.2010